
РОЛЬ БІБЛІОТЕК ЗВО У ФОРМУВАННІ ЛІКАРСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА ШЛЯХУ ВІД СТУДЕНТА ДО ПРОФЕСІОНАЛА

Людмила Папуша

Національний медичний університет імені
О. О. Богомольця
Бібліотека
ORCID iD 0000-0001-9896-0576

У статті розглянуто роль медичних бібліотек ЗВО у формуванні професійних компетентних медичних фахівців; зазначено про потребу трансформації бібліотечної освіти задля підвищення рівня підготовки кваліфікованих бібліотекарів та підвищення їхньої затребуваності на ринку праці; розглянуто напрям діяльності медичних бібліотек ЗВО по вдосконаленню дистанційного доступу до віртуального середовища і швидкого розповсюдження навчальної та наукової інформації; вказано про важливість використання основних інформаційних ресурсів, які сприяють формуванню документного потоку, проводять його аналітико-синтетичну обробку, систематизують й оцінюють інформаційно-знаннєві ресурси; наведено основні цифрові показники книгозабезпеченості фондів медичних бібліотек ЗВО за 2019–2022 рр.

Ключові слова: мережа медичних бібліотек ЗВО, лікарська компетентність, оптимізація навчання медичних працівників, модернізація бібліотечно-бібліографічних процесів.

Основними компетентностями будь-якого професіонала є здатність до критичного мислення, комунікації, самоорганізації і саморозвитку, розуміння фахових понять і термінів, володіння методами дослідження науки, вміння працювати у команді, виявлення лідерських якостей тощо. Випускник закладу вищої освіти повинен володіти не тільки теоретичними знаннями і практичними навиками за спеціальністю, досвідом щодо розробки та впровадження нових проектів, а й інформаційною культурою та професійною етикою. Перелік базових

фахових компетенції задокументовано у «Положенні про організацію освітнього процесу» ЗВО.

Серед засобів забезпечення освітніх програм вузу є бібліотека, яка на даний час позиціонується, як сучасний багатофункціональний інформаційно-комунікаційний центр науки й освіти та простір для самоосвіти закладу. Застарілим та не досить вдалим у спілкуванні синонімом до слова «бібліотека» став термін «книгозбірня», адже функції сучасної бібліотеки виходять далеко за межі накопичення та зберігання книжкових фондів. Це лише одне з її завдань, спрямоване на збереження загальнонаціональної культурної спадщини, історичного джерела інформаційного ресурсу держави. Так, в «Енциклопедії сучасної України» під терміном «бібліотека» розуміється «інституція, що організовує збір творів друку та інших документів, їх зберігання і суспільне користування ними; приміщення цієї установи; приватне зібрання творів друку». Там же зазначено, що цей термін означає також систему бібліотек, окрему установу або її підрозділ.

Бібліотека. передбачає наявність матеріально-технічної бази, фонду творів друку чи інших документів, штату співробітників та контингенту користувачів. Бібліотеки надають читачам бібліотечні, бібліографічні та інформаційні послуги тощо. У суспільстві бібліотекам належить провідна роль у збереженні та розповсюдженні документів, які мають суспільну цінність, у сприянні культурного прогресу та інформатизації суспільства [4]. Власне за останні двісті років у суспільному сприйнятті слова «бібліотека» відбулась трансформація значення слова від місця збереження книг до суспільно-значимої інституції з розширеним набором послуг.

Сьогодні все частіше акцентується увага на ролі бібліотек у формуванні професійних компетентних фахівців, проводяться відповідні наукові дослідження, результати яких доводять суспільну потребу в забезпеченні ЗВО потрібними новітніми інформаційними технологіями. Так, у статтях В. О. Мудрохи «Роль національної бібліотеки у формуванні професійних компетенцій фахівців: спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» [5] та Я. О. Хіміч «До проблеми формування компетентностей здобувачів вищої освіти спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» [12] акцентовано увагу на потребі трансформації бібліотечної освіти задля

підвищення рівня підготовки кваліфікованих бібліотекарів та підвищення їхньої затребуваності на ринку праці.

Актуалізовано й обґрунтовано проблему ролі бібліотек у формуванні умінь і навичок, обов'язкових для опанування майбутньої професійної діяльності в статті Н. Пасмор «Трансформація функцій вузівської бібліотеки юридичного профілю за умов інформатизації освіти» [6]. Авторка звертає увагу на важливості створення ефективної системи бібліотечно-інформаційного забезпечення підготовки висококваліфікованих фахівців юридичного профілю, розвитку їхньої активності, самостійності і творчих здібностей.

Висвітлення значення бібліотеки у формуванні знань та забезпеченні освітнього процесу в Україні неодноразово слугувало основним меседжем науково-практичних конференцій [1–3], кульмінацією яких є визначення ролі бібліотеки в освітньому просторі, що полягає у технічному забезпеченні продукування інформаційного суспільства, яке у будь-який час може на основі автоматизованого доступу і систем зв'язку одержати будь-яку інформацію і знання. Адже значною частиною економічної, політичної та культурної діяльності держави є створення, розповсюдження, використання, узагальнення і маніпулювання інформацією. Отже, питання ролі бібліотечних структур у формуванні висококваліфікованих спеціалістів є досить актуальним і привертає увагу багатьох дослідників. Проте донині малодослідженими залишаються спеціалізовані бібліотеки закладів вищої освіти, зокрема медичні, які в умовах стрімкого розвитку інноваційних, інформаційних, телекомунікаційних технологій у медицині забезпечують доступ до світових інформаційних ресурсів, задовольняючи користувачів інформаційними продуктами і послугами.

Створення і розповсюдження знань у глобальному інформаційному середовищі зумовлює появу віртуального простору з можливістю дистанційного доступу і швидкого розповсюдження. Як зазначає автор статті «Концепція «Суспільства знань»: зміст, основні характеристики» – Н. Н. Писаренко – світ поступово стає планетарною школою і бібліотекою [7]. В умовах активної цифрової трансформації та діджиталізації медичної галузі України, реформування системи медичної освіти із запровадженням безперервного професійного розвитку фахівців у сфері охорони здоров'я, бібліотеки ЗВО покликані формувати інформаційну культуру користувачів, вміння отримувати знання від його виробника, що у свою чергу створюватиме можливості для

самовираження, особистісного розвитку, вдосконалення професійних компетентностей.

В Україні мережа медичних бібліотек ЗВО включає 21 структурну одиницю: 3 з них у Харківській області, по 2 – у Києві, Запорізькій, Кіровоградській, Львівській та по 1 – у Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Житомирській, Івано-Франківській, Одеській, Полтавській, Тернопільській, Черкаській та Чернівецькій областях. Станом на кінець 2022 р. у бібліотечних фондах ЗВО України загалом налічувалось 7 671 660 одиниць зберігання [10, с. 236].

Аналізуючи основні статистичні показники діяльності медичних бібліотек ЗВО (дані з електронного архіву Національної наукової медичної бібліотеки України [8–10]), робимо висновок про стале зростання довоєнних показників книгозабезпеченості користувачів: 7 630 521 одиниць зберігання у 2019 р., 7 663 600 од. – у 2020 р. (збільшення на 33 139 од. у порівнянні з попереднім роком), 7 846 299 од. – у 2021 р. (збільшення на 182 669 од. у порівнянні з попереднім роком). Це свідчить про неабияку зацікавленість керівників ЗВО у розвитку бібліотек, як комфортного інформаційного середовища та простору для наукових досліджень, самоосвіти й культурних івентів закладу.

Світові тенденції зростання виробництва інформаційних ресурсів, інтегрування результатів наукових досліджень до глобального інформаційного простору й удосконалення його технологій вимагають мобільного реагування бібліотечних працівників на означені тенденції. Оперативна реакція бібліотекарів на оновлення інформаційних ресурсів сприятиме навчанню користувачів раціонально працювати з інформацією, орієнтуватися в інформаційних потоках, забезпечити їх новітніми інформаційно-комунікаційними технологіями, створити умови для самоосвіти й вирішення інформаційно-дослідних завдань, реалізації їхніх індивідуальних наукових проєктів тощо.

Задля вирішення поставлених завдань медичні бібліотеки ЗВО тісно співпрацюють із керівниками закладів, медичними кафедрами вузів, окремими вченими-медиками України, налагоджують тісні зв'язки з вітчизняними й закордонними науковими видавництвами, що продукують медичну літературу, забезпечують доступ до світових наукових баз із можливістю користування повнотекстовими документами (Scopus, Science Direct, Web of Science, EBSCOhost та ін.), створюють та наповнюють власні наукові бази наукових праць

професорсько-викладацького складу ЗВО, беруть участь у формуванні документного потоку, проводять його аналітико-синтетичну обробку, систематизують і оцінюють інформаційно-знаннєві ресурси тощо. Зрештою, потенціал інформаційних технологій дає змогу розширити навчально-методичне забезпечення освітніх програм закладу, забезпечує доступність якісної інформації з достовірних наукових джерел, формує професійні навички, вміння знаходити рішення проблемних ситуацій на робочих місцях тощо. Особливої актуальності перелічені можливості набули протягом останніх років, коли система дистанційного навчання стала невід'ємною частиною освітнього процесу ЗВО.

Окреслений стан справ засвідчує важливу роль бібліотек ЗВО у сприянні формуванню лікарської компетентності медичних працівників. Так, на думку М. М. Філоненко ключовими компонентами професійної компетентності лікаря є професійні знання, уміння та навички й особистісні та професійно важливі якості [11]. Саме поняття «професійної компетентності» набуло значення інтегрованої особистісної якості, що має систему ключових компетенцій, які дають змогу фахівцеві ефективно здійснювати свою діяльність, самоудосконалюватися. До професійної компетентності авторка зараховує такі компоненти: інформаційні, проєктувальні, аналітичні, комунікативні, креативні, соціальні, рефлексивні. На їх формування значний вплив мають соціальні, психологічні та організаційно-педагогічні фактори, у структурі яких важливе місце займає діяльність бібліотеки ЗВО із покладеними на неї функціями, зокрема інформаційною, документною, когнітивною, комунікаційною [11, с. 95–96].

З метою надання студентській молоді можливості розвиватися та здобувати додаткові навички й компетенції із соціальної та правової культури, на базі медичних бібліотек ЗВО за сприяння Української бібліотечної асоціації упродовж останніх років організуються різноманітні «Онлайн-хаби неформальної освіти». Також, виконуючи документно-комунікаційну функцію, бібліотека організовує зв'язок користувача із документом, забезпечує створення, обробку, зберігання і розповсюдження документних текстів суспільного користування. Відбувається якісне й оперативне обслуговування читачів релевантною інформацією в комфортному для них середовищі з моменту замовлення необхідної інформації до її використання та повернення.

Таким чином у користувача відбувається формування основних, за М. М. Філоненко, складових комунікативної компетентності: гностичної та когнітивної (встановлення контакту із працівником бібліотеки, здатність визначити основні теми необхідної для пошуку інформації), виконавської (уміння вести діалог з бібліотекарем, домовлятися), емоційної (виявлення здатності взаємодіяти з іншою людиною, участь в організованих бібліотеками волонтерських благодійних акціях тощо). Сам термін «комунікація» в бібліотечній структурі слугує одним із принципів соціальної взаємодії із користувачами, а не засобом її організації [11].

Із комунікативною функцією тісно пов'язана й інформаційна функція, яка на думку деяких бібліотекознавців (М. С. Слободяник, В. О. Ільганаєва) разом із когнітивною і документною складають єдину онтологічну функцію [6, с. 22]. Саме від інформаційної забезпеченості бібліотеки залежить успішність освітньої і науково-дослідної діяльності ЗВО та формування інформаційної, проєктивної, аналітичної компетентностей майбутніх лікарів.

Професійність медичного працівника залежить не тільки від набутого ним досвіду, а й від володіння достатнім обсягом актуальної фахової інформації і вміння її використовувати. Сучасний набір електронно-цифрових інструментів інформаційних ресурсів бібліотечних структур забезпечує студента і науковця вузу доступом до матеріалів і документів, накопичених як у власних фондах, так і інших бібліотек й установ.

Сьогодні, завдяки інтенсивному впровадженню міжбібліотечних відносин зі створення корпоративних баз електронних джерел інформації, обміну оцифрованими матеріалами передплачених ресурсів, користувач має змогу отримати необхідну інформацію не долаючи значних відстаней між містами чи країнами. Для прикладу, серед таких на базі Національної наукової медичної бібліотеки України з 2004 р. діє Система корпоративної каталогізації та Зведений електронний каталог медичної періодики. Цей проєкт відкритий для участі усіх медичних бібліотек України.

З метою максимального задоволення інформаційних потреб освітньої діяльності ЗВО більшість бібліотечно-бібліографічних процесів модернізовано з допомогою комп'ютерних технологій. Бібліотеки ЗВО мають автоматизовані програмні забезпечення, що надають можливість доступу до електронних каталогів через мережу Internet у режимі «24/7». Усе це сприяє набуттю та

розвитку головної компетентності студента – навчитися вчитися, що базується на оптимальній організації навчального процесу, раціоналізації розподілу часу, здобутті й систематизації нових знань, розв’язанні фахових завдань.

Отже розвиток лікарських компетентностей у студентів закладів вищої медичної освіти відбувається завдяки сумарному ефекту від взаємодії навчально-виховного процесу у ЗВО, інформаційно-бібліотечного забезпечення освітніх програм та формування інформаційної культури користувачів, що в подальшому сприятиме постійному самовдосконаленню й професійному росту.

Література:

1. Бібліотека ВНЗ як джерело інформаційного забезпечення наукового та навчального процесу : матеріали науково-практичної конференції : інформ. бюл. для працівників б-ек ВНЗ III–IV рівнів акредитації держ. форми власності Хмельниц. обл. № 17 / редкол.: О. О. Мацей, С. А. Молчанова, О. О. Костюк ; гол. ред. О. Б. Айвазян. Хмельницький : ХНУ, 2014. 120 с.
2. Бібліотеки ВНЗ України у процесі імплементації Закону «Про вищу освіту» та інформатизації суспільства : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Івано-Франківськ, 16–19 черв. 2015 р. Івано-Франківськ : НТБ ІФНТУНГ, 2015. 356 с.
3. Бібліотеки закладів вищої освіти: досвід та перспективи : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. б-к ЗВО (Одеса, 4–6 лип. 2018 р.) / Наук. б-ка ім. М. Максимовича КНУ ім. Тараса Шевченка та ін. ; редкол.: Л. Г. Бакуменко та ін. Одеса : ОНУ, 2018. 258 с.
4. Герасимчук О. А., Жлудько Е. М. Бібліотека. *Енциклопедія сучасної України*. Київ : Ін-т енциклопед. досліджень НАН України, 2003. URL : <https://esu.com.ua/article-41928> (дата звернення: 20.09.2023).
5. Мудроха В. О. Роль національної бібліотеки у формуванні професійних компетенцій фахівців: спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». *Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації* : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовтня 2020 р.). Київ, 2020. URL: <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/1068> (дата звернення 17.09.2023).

-
6. Пасмор Н. Трансформація функцій вузівської бібліотеки юридичного профілю за умов інформатизації освіти. *Новий колегіум*. 2002. № 4–5. С. 21–25.
 7. Писаренко Н. Н. Концепція «суспільства знань»: зміст, основні характеристики. *Водний транспорт*. 2013. Вип. 2. С. 103–107. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vodt_2013_2_21 (дата звернення: 20.09.2023).
 8. Світ медичних бібліотек: події, факти, цифри. Рік 2020 : інфом.-аналіт. огляд / Нац. наук. мед. б-ка України. Київ, 2021. 147 с. URL : https://library.gov.ua/wp-content/uploads/2021/09/svit_med_bibl_2020.pdf (дата звернення: 04.09.2023).
 9. Світ медичних бібліотек: події, факти, цифри. Рік 2021 : інфом.-аналіт. огляд / Нац. наук. мед. б-ка України. Київ, 2022. 121 с. URL : https://library.gov.ua/wp-content/uploads/2022/12/SVIT-MEDYCHNYKH-BIBLIOTEK_2021.pdf (дата звернення: 04.09.2023).
 10. Світ медичних бібліотек: події, факти, цифри. Рік 2022 : інфом.-аналіт. огляд / Нац. наук. мед. б-ка України. Київ, 2023. 240 с. URL : https://drive.google.com/file/d/1Fx2izbduQMqBlxc9i_2avpYOMM1YV-uT/edit (дата звернення: 04.09.2023).
 11. Філоненко М. Психологія особистісного становлення майбутнього лікаря : монографія. Київ : ЦУЛ, 2015. 334 с.
 12. Хіміч Я. О. До проблеми формування компетентностей здобувачів вищої освіти спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». *Сучасна інформаційно-бібліотечна освіта: європейські орієнтири* : VII Міжнародна науково-практична конференція : зб матеріалів (сmt. Славське Львів. Обл, 1–4 берез. 2017 р.) / Укр. бібл. асоц., Нац. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. Київ, 2017. С. 17–19. URL : https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/19725/1/Zbirnyk_ULASlavske_2017.pdf (дата звернення: 20.09.2023).

THE ROLE OF LIBRARIES OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN THE FORMATION OF MEDICAL COMPETENCE ON THE PATH FROM STUDENT TO PROFESSIONAL

Lyudmila Papusha

Bogomolets National Medical University

Library

ORCID iD 0000-0001-9896-0576

The article examines the role of medical libraries of higher education institutions in the formation of professional competent medical specialists; stated the need to transform library education in order to increase the level of training of qualified librarians and increase their demand on the labor market; the direction of activity of medical libraries of higher education institutions on improving remote access to the virtual environment and rapid dissemination of educational and scientific information was considered; the importance of using the main information resources that contribute to the formation of the document flow, carrying out its analytical and synthetic processing, systematizing and evaluating information and knowledge resources is indicated; the main digital indicators of the book availability of medical library funds of higher educational institutions for 2019–2022 are given.

Key words: network of medical libraries of higher educational institutions, medical competence, optimization of training of medical workers, modernization of library and bibliographic processes.